

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVIIJA — PRILOGA PONEDELIJSKEGA JUTRA

ST. 27.

V LJUBLJANI 31. DECEMBRA 1987.

KNJIGA 68.

BOŽIČNO VESELJE

» Č R N A N E V A R N O S T «

Ko so Evropeci posedli Ameriko, se je že v 16. stoletju izkazalo, da niso posebno sposobni za dela na novo urejenih plantažah, kavnih, riževih, bombažnih in tobačnih nasadih. Vroče tropsko sonce jim ni prijalo in dotok belih poljedelcev iz Evrope je bil nemogoč, ker Stari svet takrat še ni imel odveč poljedelskih dninarjev. V vlažnih vročih klimatih so beli plantažni delavci prav tako odpovedali kakor k poljedelstvu prisiljeni Indijanci.

Portugalci so bili že v začetku 16. stoletja prepeljali na svoje plantaže na Kanarskih otokih zamorske sužnje iz bližnje Afrike. V l. 1513. do 1525. so prav tako prevažali črne delavce na Antile. Ko je pa v 17. stoletju postalo jadranje po Atlantiku varneje, so se tudi drugi narodi navzeli portugalskega zgleda. Uvoz črnih sužnjev v Novi svet se je naglo dvigal in številni zaslужkarji so se z mrzlično vnemo oprileli te kupčije. Afriški črnici so postali plen oboroženih ladijskih posadk, ki so jih nalovile ob obalah in v skupinah po 200 do 300 ujetnikov prevažale v Ameriko.

Stanje teh v množicah uvoženih zamorskih sužnjev se da primerjati edinole še z brezupnim življenjem antičnih rimskih sužnjev, ki so jih 1600 let prej apovali Rimljani za svoja veleposestva. Kajti beli plantažni lastniki so smatrali zamorske sužnje za svoje trgovsko blago, s katerim lahko razpolagajo po mili volji. Prodajali so jih prav tako dalje kakor Rimljani, veljalo je le pravilo, da se smeta prodati zakonca skupaj in tudi deca ne ločeno od staršev.

V 17. in 18. stoletju so razne države kupčijo z zamorci iz trgovskih razlogov še bolj pospešile. V utreškem miru si je Anglija l. 1713. še posebej zagotovila prevladujoč monopol za prevažanje sužnjev iz Afrike v Južno Ameriko, pravico, ki jo je dotlej opravljala Francija.

Po izločitvi in osamosvojitvi severnoameriških držav je nastalo tudi na Angleškem gibanje, ki se je iz povsem moralnih razlogov zavzelo za splošno prepoved prevažanja črncev in za ukinitvev zamorske sužnosti. L. 1806. je angleški parlament kupčevanje s sužnji strogo prepovedal, l. 1833. pa je

bila sužnost zamorcev v vseh britanskih kolonijah odpravljena. Okrog 800.000 črncev je postalo tedaj svobodnih, primorani so bili le 4 do 6 let delati še za svoje gospodarje, da se zavre prenelgel beg z zemlje.

Globok prepad med črno raso in belci je ostal do danes nepremostljiv. Kolkikor so bili zamorci sploh krščeni, se je zanje vedno brala ločena maša, v cerkveno občino svojih gospodarjev niso smeli biti sprejeti. Greh bele rase nad črnim plemenom pa se kaže leto za letom v skrbih Zedinjenih držav, odkar je osvoboditev zamorcev sprožila neslutene, težke gospodarske in socialne krize.

Zanimivo za ugotovitev tega vprašanja je dejstvo, da je absolutno število črnih državljanov v USA v primeri s prirodnim prirastkom bilo vedno večje, celotni odstotek črne rase pa je v primeri s prebivalstvom vsako desetletje pojemal. V l. 1790 so n. pr. tvorili od celotnega števila 757.000 prebivalcev USA črnici še skoraj eno petino ali 19,3%, v času ukinjenja sužnosti leta 1865 so padli že na 14%. Zaradi ugodnega priseljevanja iz Evrope so zamorci l. 1900, kljub številčnemu prirastku, tvorili le še 11% vsega prebivalstva.

Mešanje ljudskih ras poskušajo zdaj z vsemi sredstvi preprečiti. Saj bi to lahko zaradi naraščajoče poslabšanosti dedne snovi imelo za belo raso usodne posledice. Na železnicah, ladjah, v šolah in cerkvah. povsod skrbe za ločene oddelke med belci in črnici. Le tako hočejo preprečiti, da bi se mešanci — mulati, katerih je v latinskih državah Amerike zmerom več, preveč ne razmnožili.

Danes šteje USA nad 12 milijonov črncev, v New Yorku je bilo n. pr. leta 1910 91.000 zamorcev, danes jih je že 327.000. V Chikagu je število črncev v istem času naraslo od 44.000 na 233.000, v Filadelfiji od 84.000 na 219.000, v Clevelandu od 7000 na 71.000, v Detroitu od 5000 na 120.000! 7,3% vseh ameriških delavcev tvorijo zamorci.

Iz zamorskega delavstva se je razvil srednji stan, nacionalno zaveden inteligenčni sloj. V vse poklice vstopajo zamorci, največ je seveda delavcev v industrijskih središčih in v tako zvanem Black Belt. Črnem pasu na jugu poljedelskih dninarjev. V zamorskem pa-

su, ki se vleče skozi 11 južnih držav, je 400 občin z večino črncev. Na vsem jugu Zedinjenih držav tvorijo zamorci 30% prebivalstva, v predelu 400 občin je 5,302.000 črncev in 4,822.554 belcev.

Približno 1,000 000 je zamorskih farmerjev, okrog 600.000 črncev se peča z obrtjo in prevozništvom, 100.000 podjetij je organiziranih po črnem plemenu. Še l. 1893 je štelo zamorsko premoženje okrog 150 milijonov, danes so si nakopičili vrednot za skoraj dve milijardi. L. 1863 so imeli zamorci v USA 500 svojih cerkva, danes jih imajo že 60 000 v vrednosti 200 milijonov dolarjev! Preko 1000 šol in dve lastni univerzi vzdržujejo sami, cel niz novin se bavi izključno z zamorskimi interesi. V vsakem pogledu so severno ameriški črneci vzorno organizirani in enakopravni le na papirju zahtevajo zase popolne socialne in državljanske pravice z belci.

Posebno poglavje in vedno večji odpor črncev v USA tvori linčanje. Po

tej strahotni ljudski sodbi je bilo samo v l. 1889 do 1918 linčanih 2522 zamorcev, med temi 50 žensk. Kljub strogi prepovedi je bilo še l. 1931 linčanih 14, l. 1932 pa 28 črncev.

Ali ne le na celini, tudi v bližnjem Karibskem morju in na Antilih postaja problem črncev vedno bolj žgoč. Jamajca in Haiti sta pravi razplodišči zamorcev. V San Domingu, kjer prevladuje španski način življenja, tvorijo črneci četrtno prebivalstva. V sosednjem Haitiju je pa izmed 2,300 000 prebivalcev samo 3000 belcev in na vsak km² pride 100 na gosto poseljenih zamorcev! Zedinjene države so po aneksiji na otoku l. 1916 naselile na ogromno plantažo 100 000 ha zemlje črnce in poslej je za belce na tem otočju obstoj vedno težji. Zamorske družine s preko 25 otroci niso tod nobena redkost in sredi ogromnih plantaž »belega zlata«, sladkornega trsa, vstaja za bodočnost Amerike nič manj kočljivo vprašanje kakor na celini sami.

—Ine

V P R A G O Z D U

Po Evropi je najti še nekaj šum, ki bi jim smeli nadeti ime prašuma. To so razni narodni gaji, koder gre za ohranitev izmirajočih vrst. Sibirska tajga je gotovo tudi pragozd. Vendar ob takem nazivu mislimo redno in vedno na tropske goščave, kakršne bohotijo po ravniški francoski Afriki, Kongu, na Ceylonu ali v Avstraliji. Nikjer pa ne dosega tolikšne velikine in divjine kakor ob gorenji Amazoni in v malajskem otočju. V nizozemski Indiji je dr. Karl Helbig zbral naslednje podatke.

Z občudovanjem in grozo je opazovalca navdala bujnost prirodnih sil, ki se tam nemoteno razodevajo. Niti za trenutek pa ni pomislil, da bi se mu pragozd zadel krasen. Zbroda, zmeda in nered, to je glavna poteza v tej rastlinski velegmoti, kjer se na tisoče vrst bori za obstanek. Močnejši stvor duši šibkejšega, vztrajnejši užene omahljivca, zvitji premaga včasih surovega siloka. Raznotero raste se v prepleta v neprodirno listovje. V pragozdu moreš nadaljevati svojo pot le skozi tunelo, ki jih je izdolbla sekira. Med

drevesnimi debli poganja nepregledna družina zelišč in debela so ovita z lianami, ovijalkami, ki tvorijo pravo mreževje, ležeče po tleh. Najbolj zopna rastlina za potnika je rotang, ki vznikaja iz tal kot pritlikava palma; njeno ostro listje se z zobci oprijema mesa in obleke. Rotangova vlakenca dosežejo do sto metrov dolžine. Nobena žična ograja ne nudi pešču tolikšnih ovir kakor te vrvi.

Mnoga drevesa so tako rekoč na hoduljah. Pandaneje mangrove in druge vrste delajo deblo šele v neki višini, 5 do 10 m; njih korenine se šopirijo daleč po tleh v nerazrešljiv krošnji. Druga drevesa n. pr banian, spuščajo s svojih vej vlakna, ki v zemlji znova poženejo korenine in prvotno drevo spremenijo v nekaj gozdšček. Čigar debela so tako blizu drugo drugemu, da se le z največjo težavo pretolčeš med njimi. Ta gozdek zavzame neredko premer 20 m. Drugo drevo je, naslonjeno nanj, naredi iz njega trdnjavo. Med dvema takima oprijemoma nastane kedaj kotec, pristrešje, kjer štirje ljudje lahko najdejo zavetje.

Mnoge rastline s pahljačami pokrivajo prostor pod visokimi debli. Nekatere njih so pri nas za sobni okras. Dosti manj prijetno jih je srečati v prašumi Bolj ko se svet dviga, bolj se redčijo ovijalke in bolj se šopiri mah. Tudi drevje se predrugači z višino. Počenši s 1000 m se številneje pojavlja hrastje. Ako stopiš še više, se gneča v podraščini precej omili. Proti 1300 do 1400 m pa se javlja mah v izredni debelini. Mahovje pokriva ne le tla, marveč tudi debela, bodi suha ali živa, skale, tvori vence in visi v dolgih obeskih, kakor je bosensko šumo živahno opisal Podlimbarski. V tej višini je gozd seveda že lepši, a tudi hladnejši. Toda mahovje zastira nešteto pasti. Vsak čas utegneš štrbunkniti v jamo med dvema koreninama.

Vrhu tega je svet silno spolzek. Mah vsrka vodo in jo dolgo ohrani; hosta te baže se vselej kar cedi od vlage.

Višavska goščava ima nasproti nižavski znatno prednost: šiba božja pijavk je tam neznana. Na tešče so te človekoljubne živalce skoraj nevidne. Oprimejo se meč, da še sam ne veš kdaj. Takoj začno sesati in se polniti. Nesrečni potovalec trati čas s trganjem, kar ni brez nevarnosti. Kajti na mestu, kjer so se prilepile, nastane rado vnetje, lahko pritisne zastrupljenje in smrt. Ako pa jih pustiš pri njihovem užitku, ti izsesajo preveč krvi.

Za pijavkami pa mravlje. Za temi pajčincem, ose, kače. Tupatam naletiš tudi na tigre ali medvede. Pogosteje na močvirje ali blato, kjer se lahko globoko pogrežeš. N. K.

NAJLEPŠI SLAPOVI

Mark Twain govori nekje o prismsodi, ki je zbirala odmeve. Možak je taval po svetu in razvrščal odmeve po tem, koliko krat so ponovili krik ali pok. To je draga manja. Še dražje pa ima Edward C. Rashleigh, ki skuplja značilne poglede na najsrajnejše sopote sveta. Letos je o tem objavil knjigo z naslovom »Among the waterfalls of the world«. Na častnem mestu stoji slika vodopadov Aghrabies ob reki Oranji v Južni Afriki.

Na splošno trdi Rashleigh, da je na planetu mnogo več slapov vrednih pozornosti, nego se nam zdi. Za veliko množico občinstva zaslužita omembo le dva slapa: Niagara v S. Ameriki s 5.730 m³ na sekundo in Victoria Falls na Zambezu v Afriki, ki jih prečje samo 1,058. Toda kaj je to, če pomislimo, da šum Quayra na reki Parani vrže 12.690 kubičnih metrov vode v istem času! Ta slap je tako malo slah, da odtehta Niagaro. Paulo Affonso, Ignazu, Velike sopotnice na Labradoru, Viktorijine slapove in Kaireur skupaj. En sam slap se bliža tolčkemu obsegu: Khon na Mekongu v Indokini, o katerem je redko kdo kaj slišal. Prostornine mu niso natančno premerili, cenijo pa jo na več ko 10.000 m³ na sekundo.

Na močnejše vtise je občutil pisatelj omenjene knjige, ko je bučal Paulo Alfonso na reki San Franciscu v Braziliji pred njim: to je brazilska Niagara.

Neki drugi potovalec ga je nazval »veličastna strahota«. Obseg mu je znaten: od 1.000 do 5.000 kakršna je pač letna doha v letu povprečno 3000 m³ na

GERSOPA, najvišji slap na svetu (Južna Indija)

sekundo. Struga je ozka, zato pa pritiska voda še huje in hrumi, da se kaj daleč sliši.

Najširši je brazilski Guayra, petkrat širši od Niagare. Za njim pa tako Iguaçu, takisto v Braziliji. Ako upoštevamo višino padca, odnese palmo Gersoppa v J. Indiji s svojim 248 metri. Pdm ki se količkaj bliža te številki, je Kaieteur v angleški Gvianji. Vodopad na reki Sharavati na meji države Mysore so štirje: »Radža«, »Vreščak«, »Raketa« in »Bela žena«. Predzadnji curek je dobil ime zato, ker se v sredini zadeva na skalnato štrfino, s katere se odbija v mavričnem snopu Rashleigh pše, da nudi Gersoppa ob poplavi, drseča s tofksne višine, najdivnejši prizor, kar jih je mogoče videti.

Z njim more tekmovati Aughrabies v J. Afriki. Pri tem pa je težaven dostop. Rashleigh je moral preplavati s smrtno nevarnostjo deroč hudournik, da je dobil lep pogled na »mrko vodo, ki grmi z neznanско brzino v razpoko, nastalo pod udarcem Titanove roke.« Višina

znaša 160 m, trikrat toliko kakor pri Niagari. Učinkuje pa tudi po divjini svojega kanjona.

V Avstraliji je angleški potovalec m. dr. vjeli Govett's Leap (Skok v Govettu). Prostornina je neznatna, edinstveni pa je na zemlji s tem, da v enem samem pramenu šrbunka 900 m globoko. Nekateri so odlični zgolj po svoji čarobnosti, n. pr. Skjaeggedalsfoss na Norveskem. Tu pa so morda najzlaščji skakavec — Rjukanfoss — popolnoma posušili, ker so vodo odpeljali v industrijske namene. Ista usoda grozi mnogim norveškim slapičem. Velčastna lepota vode, ki se strmoglavlja, se bolj in bolj nadomešča z dolgimi cevmi od litnega železa, držecimj proti kak užitnim stavbj v dolini. Ta nezgoda je zadela Terni v Italiji in Foyers na Škotskem. Niagari so odtegnili nad četrtino sile za hidravlične tvornice. Vodopad Shostone v Idaho, odveden na vse strani je oplodil veliko pokrajino. N. K.

N. K.

VSE JE PRIPRAVLJENO

NEMSKI CERKVENI DENAR ZA INOZEMSTVO

Na zadnjem zborovanju Ustanove Gustava Adolfa, ki je bilo v Kaiserslauternu, je bilo sklenjeno, da dobijo letošnje »darilo ljubezni« nemške evangeličanske ljudske šole na Češkem in Moravskem. Znatne vsote so bile naklonjene tudi evangeličanskemu vodstvu v Braziliji. Iz letnega poročila je razvidno, da je Ustanova Gustava Adolfa zbrala lani 1,3 milij. mark za evangeličansko diasporo. Ustanova je razdelila denar med 1.280 cerkvenih občin, izmed katerih jih je 130 v Avstriji in na Češkoslovaškem, 97 v Transilvaniji, 88 na Poljskem, 44 v Baltiku 21 na Madžarskem, 26 v Južni Ameriki in 39 v Jugoslaviji. E.

ZAPOR — POBOLJŠEVALNICA

Turška vlada vrši globoke preuredbe v pravilniku o ječah. Ondaj so sklenili da bodo uporabljali ujetnike v državnih manufakturah. Ti poskusi imajo namen, srameniti nesrečneže v dobre državljane. Kolikor dopušča varnost, imajo omejen izgubljeni občutek svobode. Oblastva si mnogo privadevalo, da bi naredila iz njih koristne člane človeške družbe. Kdo se spodobno vede, se mu kazni akrajša. V tovarnah ravnajo predstoiniki z njimi kakor z običajnimi uslužbenci. Edini razloček — ta pa seveda ni neznan — je v tem da po končanem delu obsojenec ostreje pridržani disciplini. Gospodski si obeta ohilo dobrega od novega kazenskega sestava. N. K.

N. K.

IZ LITERARNEGA SVETA

PIRANDELLOVA 70LETNICA

Letos se je zaključil sedmi križ, kar se je rodil ne v Girgentiju samem, pač pa v podeželski hiši med morjem in hrastovimi ter oljčnimi gozdovi, kamor se je zatekla mati pred kolero. Oče je ostal v mestu in kmalu je dobil bolezen. Krepka narava in odločno zdravljenje sta ga potegnila iz zagate. Žena ni slutila ničesar. Mož jo je skoraj obiskal. Ko je opazila shujšanega, z zelenim obrazom, so jo popadle bolečine. Tako je kolera spravila na svet Luigija nekaj tednov pred rokom v seiskem domu, imenovanem Kaos.

Njegov oče Stefano je bil pravi korenjak: 2 metra visok, sorazmerno širok, bil je postržek 24 otrok Andreja Ligurca po rodu, navzile njegovemu grškemu imenu »Pyr-anghelios (glasnik ognja), ki se je bil nastanil v Palermu kot trgovec s sadjem in žveplom. Umrl je za kolero l. 1837, pustivši svojim potomcem veliko imetje: dva milijona lir. Najstareši od 24, Feliks, je tri dni prikrival vsem očetovo smrt in pograbil vse premoženje. Nato je vzgojil in odpravil z delezem vse brate in sestre. Udeleživši se bojev za osvoboditev otoka pod Garibaldijem, je Stefano, Luigijev oče postal žvepljar v Girgentiju. »Mafija« ga je večkrat obsodila, petkrat je bil napaden z oboroženo roko a brez posebne škode. Ni ga bilo leta, da ne bi bil imel kakega dvoboja. Ko je 1875 izgubil vse imetek po nepoštenosti nekih podjetnikov, je naglo spet obogatel. Sorodstvo po preslici ni nič manj slikovito. Njegov ded, znamenit odvetnik, je načeloval vstaji l. 48. proti Burbonom. Izključen od pomilostitve se je moral zateči na Malto z ženo in sedmoro otroki, med njimi bodočo Pirandellovo materjo. Na dan, ko se je vkrcał, je njegov brat, kanonik in legitimist, pel »Te Deum« za vzpostavitev Burbonov. Izgnanec umrje prerano na Malto, kjer se je preživljal s podporo svojega brata kanonika, ki je pozneje skrbel tudi za svačkinjo in nečake. To so 4 navihanci, ki so mu delali mnogo preglavice: vsi 4 so postali garibaldičevci Eden od njih, Rocco Ricci, je bil s Cairolijem med mučenci v Aspromontu, kjer je spoznal Stefana Pirandella. Prišedši iz genovskih zaporov, se Rok snide s Stefanom, mu predstavi sestro Caterino. Zakon je sklenjen. V Pirandellovih sielskih novelah najdemo na stoltno migljajev na to dobo risorgimenta na Siciliji in še več na šege onega časa. Tam duhaš vonj po žveplu tako v jamah kakor na nabrežju pristana Porto Empedocle, pa tudi nasilnost, impulzivnost očeta, ki se ustavija materin; vdanoeti S 14 leti se P zaplete v družinsko dramo precej slično tisti, ki jo popisuje Duhamelova »Chronicle des Pasquier«: njegov oče je zopet srečal vdovo — nekoč ljubljeno se-

LUIGI PIRANDELLO

strično — z njo ima zvezo. Luigi se loti velikana in pride zmagovit iz spopada: nosni vdovi odmerijo doto ter jo poročé. To je pogostna snov v Pirandellovih romanih in povestih: nenaden napad blaznosti, za njim pa neskončni zapletki.

Seveda želi oče postaviti Luigija za svojega naslednika. Toda dečko bi se rad šolal. Nastanijo ga torej v Palermu, kjer se petnajstletnik zagleda v 20letno dekle in se z njo oficieleo zaroči. Svatba se sicer ni vršila, vendar zvesti Luigi ni bil tisti, ki je zaroko razdiril. Zopet novo gradivo za novelo, ki ga je obravnaval. Po Palermu rimška univerza, nato vseučilišče v Bonnu, kjer mu nemška razprava o girgentskem narečju vrže doktorski naslov s prav častno oceno. L. 1891. je spet v Rimu. Oče je sklenil, da mu nakaže visoko roko s pogojem, da se odpove dediščini. Pirandello ima idealno življenje za mladega pisatelja. Miznoco si polni z rokopisi, brezplačno sodeluje pri najboljših obzornikih. L. 1894. mu oče veli, naj se oženi s 600.000 lirami dote, ki pojdejo v trgovino z žveplom. Mlada Antonietta Portulano je srčkana. L. 1897. se krasna stavba iz lepenke sesuje. Stefanova brzjavka naznani, da je uničen po svojih neprevidnih spekulacijah, a tudi zbog poplave v rudnikih. Antonietta se zgrudi brez zavesti, ko odpre telegram 7 mesecev ostane med bitji in ne biti. Dete je že treba vzgajati. Pirandello prične poučevati za zaslužek. Profesor ženskega učiteljišča v Rimu je izvoljen za poslanca: dopust dobi z 91 lirami na mesec. Toda prijatelji ne držijo križem rok: uredništvo »Marzocca« mu plača nagrado za vse članke, ki jih je 5 let zastoj dobavljal.

Romanopisec L. Capuana ga hoče usmeriti proti gledališču, a se ne obnaša P je celih 20 let edino pripovednik in profesor Trda leta vse do 1904, ko mu prinese uspeh »Il tu Mattia Pascale«, roman o človeku, ki so ga razglasili pomotoma za mrtvega. Odposod ga vabijo na sodelovanje Postal je reden profesor (250 ur na mesec) Sko-raj podeljuje po svojem tustu. Toda gmot-ne težkoče nadomesti družinska tragedija. Žena ni popolnoma okrevala od pretresa od polomu je zlo se izprevrže v bolešno ljubosumnost Ljubosumnja je na vse učen-ke svojega moža. On kopiči dokaze o svoji nedežnosti od doma ne gre nikdar z večjim zneskom kakor s tem, da si kupi cigaret, plača vožnjo s cestno železnico tja in nazaj zase in za enega izmed svojih otrok ki ga vselej spremlja Ljubosumnost se samo veča. Nobena stvar ne pomaga pri njegovi soprog. Zdaj razumemo to po-tizo ki se pet ali šestkrat vrne v njegovih delih pod isto obliko: »Dejstva so prazne vreče, naša misel jih napolnjuje.«

Otroci rastejo blazniva misel o prega-njanju se raztigne nanje. Ona smatra da jo kanijo s svojim očetom zastrupiti zato mora njena hči poizkusiti vsako jed pred njo. Nekoč jo med počitnicami na Siciliji napade izrazita kriza blaznosti. Njeni bratje jo hočejo internirati. P ne mara, še 10 let bo živel z njo, kakor da ni nora, marveč kakor da živi enostavno v drugač-ni, a tudi zakoniti resničnosti. Vojna se vname. Najstarejši njegov sin pride kot ujetnik na Češko, kjer v taborišču močno zbol. Drugi sin, poslan v strelni jarko brž po težki operaciji, je takisto v smrtni nevarnosti. Razburjena od strašnih obtožb, ki jih njena mati izreka proti njej, poskuša nje hči samomor. Poslati jo morajo v sa-mostan, da jo ločijo od matere. Stari Ste-fano pride vdovec v Rim; gluhi je, napol-slep, a veino se oblasten. Med tem star-cem in to prismo, v strahu za svoja si-nova, ki ju je vzela vojna, jame P. pisati svoje gledališke igre. Enostavna pripoved mu ne zadošča več, treba mu je dvogov-ora, boja, v katerem se spoprijema s po-šastmi, mrgolečani v njem, in se osvobodí svoje tesnobe.

Konec vojne. Vrnitev sinov. Hčerina možitev. Žena se radevoljno umakne v hi-ralnico. Starec ugasne. Uspeh je tu. P si zgradi vilo. Stanuje pa ne v njej. Spustil se je v nesebično gledališko podjetje, oder Enajsteric (11 mladih Ital. dramatikov), ki se ne obnese. Podpira ga s svojim de-narjem. Postane režiser. Da bi rešil pod-jetje, vodi turnee v tujino. Zastonj Postal je večni Ahasver, on ki do 50 leta — ra-zen bivanja v Bonnu — ni hodi iz Rima drugam ko ob počitnicah na Sicilijo. Vidiš ga v Berlinu. Parizu. New Yorku. Rue-des-Antresu. Konec 1934 je krenil v Stock-holm po Nobelovo nagrado. L. 1936 pa je prišla bela žena ponj. Pripredil A. D.

KNJIGE IN REVIIJE

EPOPEJA MAKEDONSKIH KOMITOV

Nizozemski romanopisec, A. Den Doolard, je L. 1937 »sumil« P Benoitu čisto snov za povest; dramatsko početje makedonskih četasev. Prevedena iz holandsčine je knj-iga neavno zagledala beli dan v Parizu pri A. Michelu pod malo prikladnim naslovom: »Orient Express«. Vsebina je izrazito kra-jevna tragedija makedonskega rodojuba. To je bežen pogled na zgodovino bojev, v katerih so se slovanski vsaki spoprijeli s turškimi tlačitelji tja do zavezniške zmage L. 1918, in še po njej. Kako je Nizozemec uspel v svojem zasnutku? Nekateri osebe njegove so dokaj konvencionalne, večina pa precej aternatične. Nizozemski roman-cier je bil, se zdi, v zadregi sprčo obilice, ki mu jo je nudila zgodovina. Vendar se njegov roman čita z naslado in koristjo. Ni dvoma, da pride to delo tudi pri južnih Slovanih na knjižni trg. U. D.

Uredništvo je prejelo:

ZDRAVNIŠKI VESTNIK leto IX št 11, priobčuje na uvodnem mestu začetek pre-davanja dr Val Kušarja »Vaskularne sklerotične spremembe v ledvicah« Sledi ilustriran referat dr Fr Derganca »O oste-osintezi«, dr Igor Tavčar zaključuje svoj članek »Cholelithiasis in graviditeta« Prav tako se zaključuje prispevek dr vet L. Hribarja »O zaščitnih merah potrebnih za zatiranje tuberkuloze«. Dr Mirko Černič priobčuje tretji del svojega jezikoslovnega članka »Slovar slovenskega jezika in naše vsakdanje zdravniške potrebe«. V rubriki Stanovski vestnik priobčuje uredništvo pis-mo predsedstva Zdravniške zbornice gle-de dr Černičevega članka »Naše zdrav-niško poslanstvo in novi stanovski red«. Ker vsebuje dopis mnenje Zdravniške zbor-nice da ni umestna javna polemika o ta-kih in sličnih stanovskih zadevah in ker ga je »Vestnik« priobčil brez komentarja se bo ta stvar bržkone obravnavala samo še interno Zvezek vsebuje še druge običajne rubrike »Zdravniški vestnik« ki ga ure-juje šef primarij dr R Neubauer, stane celoletno za nezdravnike din 90. Naroča se pri upravi na Golniku.

ZIKA, družinski list leto IX št za jan, in febr vsebuje med drugim S splavarji po Dravi in Donavi (A Ingolič), Sveta noč v gorah (N Cvirič) Medvedje v ameriških nacionalnih parkih (R Božar) Božje šival-ce (J Kač) List, ki izhaja mesečno stane letno din 25 —

ILLUSTRIRTE ZEITUNG LEIPZIG št. 4840. Izmed vsebine bogato ilustriranega zvezka je treba omeniti članek »150 let ameriške netave« dalje prispevek o oper-nem baletu unanionolitične kroniko s sta-lišča sedanjte Nemčije in novo uvedeno go-spodarsko kroniko.

Moralni izreki ne morejo zbrisati narav-nih zakonov.

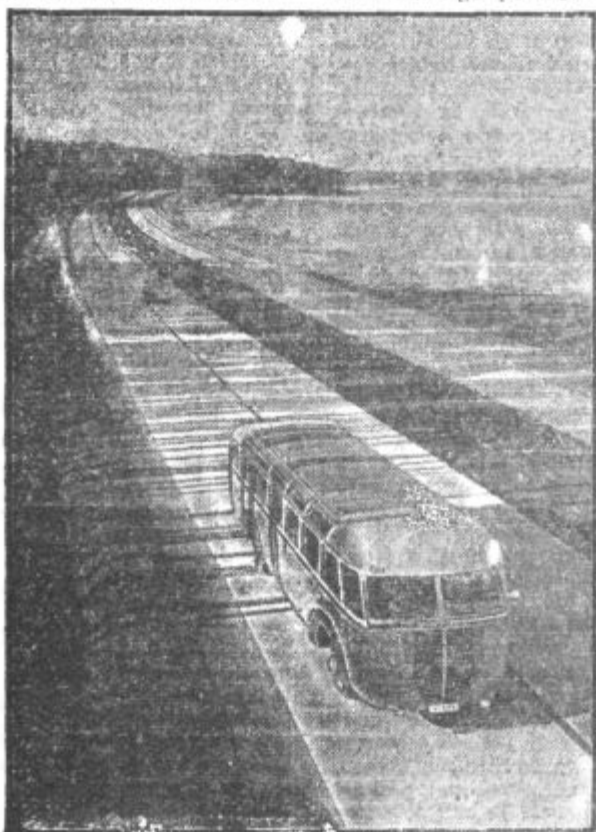
TEHNIČNI OBZORNIK

TRAMBUS

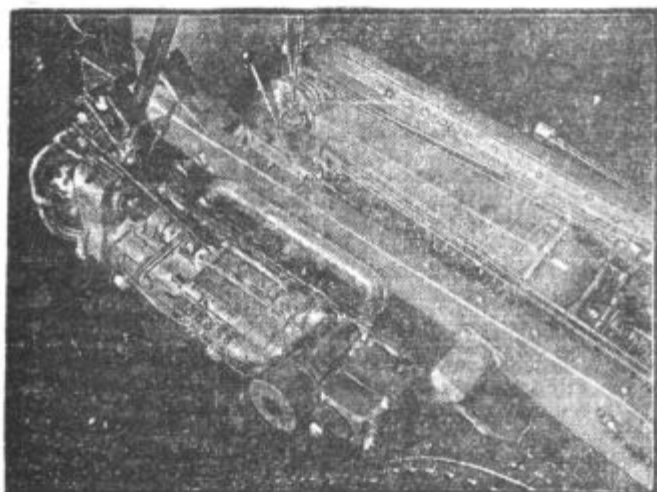
Na nemških avtomobilskih cestah so že dalj časa v prometu novi nagli avtobusi, ki jih šanejo Dieselovi motorji. Njih svoj-

ska oblika in zgradba je vodila njihove osnovalce k temu, da so jim nadeli zaščiteno ime trambus. (slika 1).

Svojskost novih trambusov je v tem, da sega »vagon« prav kot pri tramvaju do hladilnikovega pročelja ali drugače pove-

Sl. 1.

Sl. 2.

dano, da je gonilni motor zgínil iz ospredja. Zategadelj je vozačev sedež neposredno ob pročelju voza. Nova razporeditev gonilnega dela je omogočila povečavo sedežev za 25 do 35 odstotkov.

Pri trambusih visi šestcilindrski motor na treh gumijevih blazinah pod okvirjem (silka). Gonilna os leži na 7 velikih krogečnih ležajih. Zelo skrbno izdelane vtegnitve pa skrbijo, da se tresljaji ropot in neprijetni vonj motorjevih izpušnih plinov, ne vtihotapijo v notranjščino voza. Vsi trambusovi sestavni deli, ki jih je treba stalno nadzirati in ponovno popravljati, so nameščeni pred okvirjem in zato zlahka dostopni. (tma)

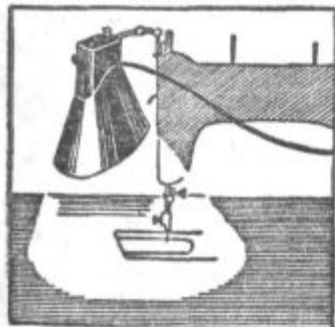
Nadaljevanje »TREH MUSKETIRJEV« v prihodnji številki

Socialnost mnogih ljudi je često in samo v tem, da pozivajo druge k socialnosti.

PRAKTIČNE NOVOTE

Dobra razsvetljava ob šivalnem stroju

Nikjer ni dobro delo tako odvisno od dobre razsvetljave kakor pri šivanju. Tudi šivalni stroj potrebuje posebne razsvetljave, če hočemo opraviti z njim svoje delo dobro in če si hočemo predvsem pri tem delu štediti oči, da nam jih ne bodo motile sence ali pa neprijetni odsevi z blestečega se blaga. Nova svetilka z žlebastim žarometom za šivalne stroje ustreza tem zahtevam in daje dovolj svetlo luč. Zaromet

v bakelitnem ohišju osredotočuje s svojo posebno obliko svetlobo žarnice na delovni prostor in ta svetloba je podobna dnevni svetlobi, kar je ugodno za razločevanje barv pri vezeninah. Oko spozna ob tej majhni 15-vatni žarnici brez napora tudi najtanjše nitke. Važno pa je tudi to, da se svetlo na svojem premakljivem nosilcu prestavi in osredotoči po potrebi na šivalno ploskev. Svetilko pritrđimo lahko k vsakemu šivalnemu stroju na glavo ali ob stran s pomočjo vijakov, ki jih ima stroj sam. Odkov in pretikalca sta vdelana v glavo bakelitnega ohišja, ki čuva žaromet pred sunki, in 2 m dolg gumast kabel posreduje svazo z stenskim vtikalom.

KONEC

» Ta beseda je občeslovanska: stsl. kon-
ob. ruski konec (izg kaničec), ukraj. ko-
něč, bolg. koněc, shr. konac sl in č. ko-
nec, poljski koniec, gor.-luž. kōnc dol luž.
kōńc, polabski kjūōnac. Bolgari in Srbohr-
vati jo rabijo zlasti v pomenu »konec niti,
nit, sukanec« — drugi Slovani pa le v po-
menu »finitis«. — Izvedena je z obrázilom
(pripono) -ec iz besede kon-, ali koni-, ki
pomeni »začetek« (v 64. vrstici II. brižin-
skega rokopisa je »iz koni do konie« — od
kraja do konca) Ta samostalniki je izpeljan
iz glagola za-, na-, po- pri-čepiti (sedanjik
— č. 1.000) iz korena ken (»pričeti, nastati«),
ki tiči tudi v latinskem re-cens »nov,
mlad, presena, v sanskrtskih besedah ka-
njnas = mlad, kanā = deklē, v grškem kai-
nōs = nov v irskem kin-im = izviram, iz-
hajam, v kimrskem = prej, v gotskem hin-
dumists = zadnji l. dr. — Med zlogom
kon- (v besedi konec) in zlogom čen- iz
ken- (v besedi za-čepiti) je isto »preglas-
no« (prevojno) razmerje kakor med plot
in pletem, med brod in bredem, prinos in
prinesem, tok in tečem, molj in meljem,
napon in napeiti itd.

Nedovršnik, izveden iz dovršnika za-
(pri-, na-, po-) čepiti, je pri vseh Slovanih
za-, pri-, po-čepiti; samo srbohrvaščina in
slovenščina imata analogijski tvorbi: po-čepiti,
oz. počenjati. Preglasna vrsta po-čepiti,
po-čepiti, po-čepiti, kon-ec (kakor
za-pr-em, za-pir-am, zapor) nas spominja
na germanske (werfe, warf, geworfen,
Wurf), grške, litovske in druge indoevro-
pske prevojne vrste. I. Košičal

Ed. Braun: ZADNJI TRAMVAJ (lesorez)

ZA BISTRE GLAVE

361

Enajst bratov

Enajst bratov je po očetu podedovalo dragocenega konja. Sklenili so, da bodo s kockami odločili, komu naj pripade. Vsak si naj izbere drugo število med 2 in 12 tako da mora torej pri vsaki igri z dvema kockama priti eno teh števil kot vsota oces. Tistega število, ki se bo kot prvo pojavilo stokrat, bo odločilo, da pripade konj njemu. Kateri izmed bratov bo verjetno zmagal?

362

Brzi vlak in osebni vlak

Na normalno obratujoči dvotirni železniški progi vozita brzi vlak z brzino 65 km na uro in osebni vlak v isti smeri z brzino 45 km na uro. Ko prehiteta brzi vlak osebnega, mora svojo brzino zmanjšati za 20 km na uro. S kakšno brzino ga vidijo voziti potniki osebnega vlaka v tem trenutku?

363

Naloga z ulomki

Sestaviti je treba tri plave ulomke, v katerih nahajamo po enkrat vsa števila od 1 do 9 in ki je njih vsota enaka 1.

364

Nesreča?

Mlada zakonca sta preživljala svoje medene tedne ob morju. Nekega jutra, ko je mlada žena iskala svojega moža na samotnem kraju pečine, kjer sta se po navadi kopala, je našla njegovo obleko in sledove njegovih nog, ki so vodili v vlažnem pesku razločno do kakšnih 15 m od brega proti voči. Tu so se nenadno končali. Sledovi ne vodijo nazaj. Žena si tega ni znala razlagati in je obupavala. Kaj se je moglo zgoditi?

Rešitev k št. 358

(Predniki)

a) polovico, b) polovico manj starša, c) če so otroci bratje in sestre, imajo vse prednike skupno, če so otroci bratov in sester, imajo vse skupno z izjemo staršev, d) in e) polovico manj f) pa nobenih skupnih prednikov.

Rešitev k št. 359

(Predpis)

Ker delavec potem prihajajoči vlak vidi in se mu more pravočasno izogniti.

Rešitev k št. 360

(Mnogo psičkov)

Bilo jih je 87.

DOBER DOKAZ

Mož srčkane ženiice, ki pa nima književnega daru, se zaman trudi, da bi pridobil kakega čitatelja ali čitateljico za romane njegove boljše polovice. »Opozarjam vas«, je rekel nekemu prijatelju, »v VI. poglavju zadnjega romana moje žene na letalčvo pismo«. Ko je nekaj dni pozneje srečal istega znanca, ga je ta vprašal: »Ampak, slišite, zaman sem iskal v tistem poglavju letalčvega pisma, ki ste mi ga priporočili brati.« — »Imenitno!« vzklikne tedaj mož navdušeno. »Nazadnje sem le iztaknil človeka, ki je čital roman moj? ženo!«

REŠITEV ZLOGOVNICE V ŠT 26.

1. Mussolini, 2. mandolina, 3. mandarin-ka, 4. kotenina, 5. nadobuden, 6. bukagije, 7. Averčenko, 8. Adenčani, 9. tečajevi. — Za nagrado je bila izžrebana Majda Jerin, Celje. Ker smo pa prejeli izredno veliko število pravih rešitev, je izjemoma naknadni žreb odločil za nagrado še Jakoba Poženela v Trbovljah.

Rešitev problema 22'

- Se5—g4 (grozi Se8—c7 mat), Te6—e5 (a), 2. Sg4—f6 mat 1... Dd2 f4 (b)
- Te4—c5 mat 1... Ld4—e5 (c), 2. Sg4—e3 mat.

H. Gutgesell: KDO BO ZMAGAL?
(lesorez)

UREDNIK IVAN PODRZAJ — TELEFON 87 3128 — UREDNIŠTVO NAČELNO
NE VRACA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI PREDSTAVNIK FRAN KERAN
Uredništvo in uprava v Ljubljani Knafljeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 6,—
po razpisalnih dostavljena Din 5,—

